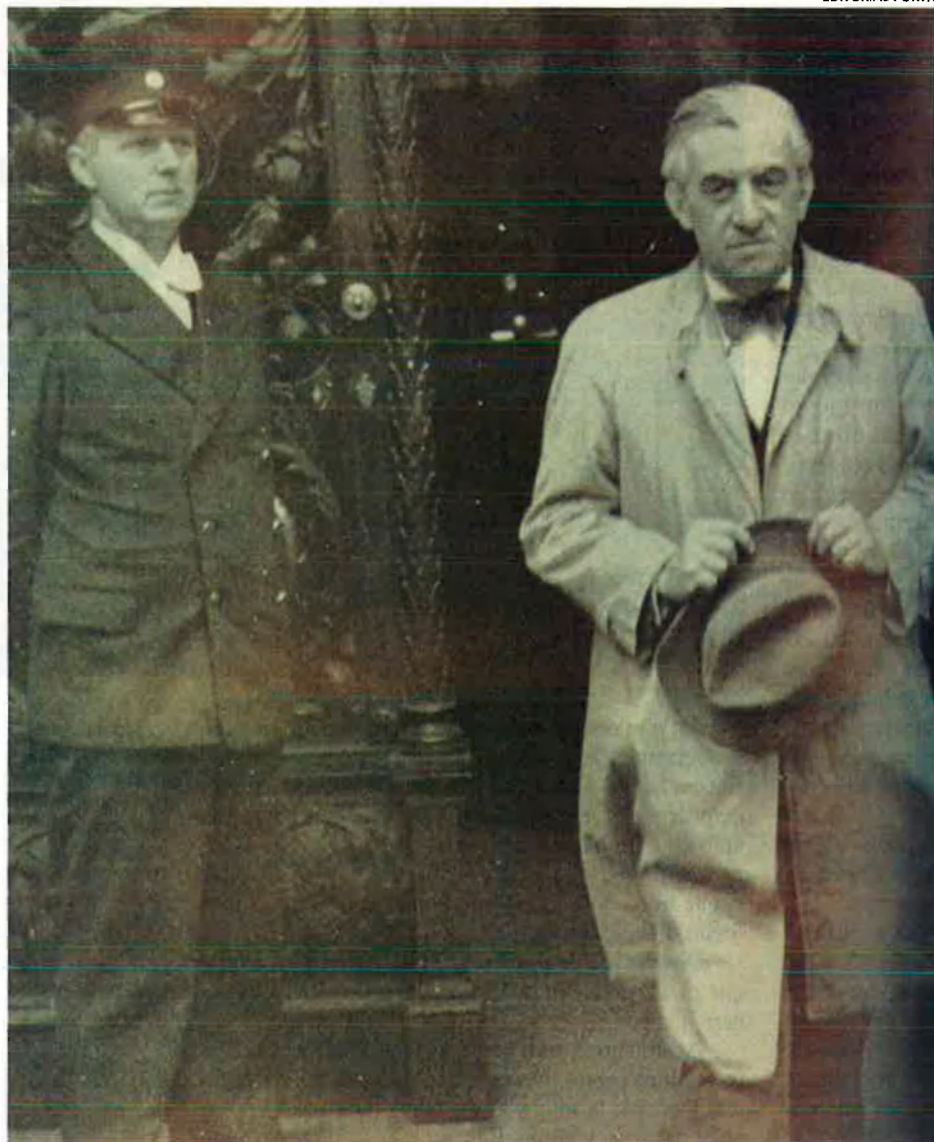

EDITORIAL PÒRTIC

Pla i Xammar idearen matar Alfons XIII

Josep Pla i Eugeni Xammar van impulsar un pla per assassinar Alfons XIII, l'any 1924. Ho diuen les cartes que Xammar va enviar a Pla i que publicarà Quaderns Crema, en una edició de Xavier Pla.

Durant la Dictadura de Primo de Rivera, Josep Pla va aconseguir, des del seu exili de París, el suport del seu amic Eugeni Xammar en la planificació de l'assassinat del rei Alfons XIII. Ja se sabia, per una carta de Pla a Riba, que l'ex-diputat nacionalista de la Mancomunitat i corresponsal de *La Publicitat* pensava, aquell 1924, que si a Catalunya hi hagués un polític, no faria res més que organitzar l'atemptat. Però es desconeixia que ja hi havia un patriota que donava cent mil pessetes per executar-lo i que el periodista Eugeni Xammar va abonar la idea i es va a oferir a trobar el suport polític necessari. Aquests detalls i les reaccions que el pla va provocar entre els polítics catalans apareixen en les cartes de Xammar a Pla que Quaderns Crema publicarà d'aquí a uns quants dies. El llibre, *Cartes a Josep Pla i altres cartes i documents*, ha estat editat a cura de Xavier Pla, professor de la Universitat de Girona.

Assabentat, gràcies a Josep Pla, del donatiu del patriota, Xammar li recorda que hi ha un pla dels bons temps de Jaume Brossa: "Lloc d'execució: alta mar, durant unes regates de balandres de les que es fan cada istiu a Sant Sebastià". Xammar creu que l'atemptat és organitzable i promet de parlar-ne amb Andreu Nin, en aquests moments a Moscou, encara que pugui aprofitar el daltabaix per provocar una revolució comunista. També pensa que Cambó seria capaç de treure'n partit, i per això demana a Pla que en parli amb Estelrich, a fons.

Pel que es desprèn de la carta de Xammar —les de Pla a Xammar no s'han pogut localitzar—, Josep Pla n'ha parlat amb Macià i Domingo, sense èxit, i Xammar li comenta: "d'un ximple de la qualitat del primer se'n pot esperar tot". Per convèncer Domingo, Xammar li recomana que li recordi el cas de Portugal: "¿Creu ell que els portuguesos van fer mal fet de matar el rei i el príncep hereu?"

Tot i la temença fonamentada de Cambó de la unió sagrada a Espanya contra Catalunya, Xammar creu que "o hi ha daltabaix, i si hi ha

daltabaix no hi ha unió sagrada que valgui, o hi ha un restabliment més o menys integral del règim de llibertat i, en aquest cas, l'acció de propaganda del nacionalisme català es converteix en l'empresa més fàcil i d'èxit més segur de món".

L'atemptat era molt comentat a l'exili. I provocava divisions. Les cartes de Xammar ho corroboren: "Quan hom pensa que homes com en Carner, i un agent d'en Cambó

com l'Estelrich, parlen de foradar el Rei sense esgarriar-se i que en Bofill i l'Acció Catalana fan política lacustre i en Macià i en Domingo tenen escrúpols morals, em sembla que les coses no poden estar més clares". Som al març del 1924. Dos mesos després, Xammar no ha tingut èxit i comenta a Pla: "Ja que la gent són tan ximples que no veu la bondat del cop del Rei, com que és evident que ni

vós ni jo no el volem pelar personalment, tant se val no encaparrar-s'hi més". I llavors sembla decantar-se per fer costat a Macià, com també va fer Pla.

La xafarderia política, més les brillants expansions del gust literari de Xammar, són el principal atractiu d'aquest nou llibre del periodista llegendari.

Lluís Bonada

A l'esquerra, el periodista Eugeni Xammar, fotografiat a la revista 'Berliner Illustrierte', en un número del 1934 dedicat als agregats de premsa acreditats a Berlín. La foto va ser reproduïda en el primer llibre de Xammar, *Seixanta anys d'anar pel món* (1974), reeditat el 1991 per Quaderns Crema, l'editorial que ara li publica les cartes a Pla.

"Cal plantejar sense pèrdua de temps l'afer"

La primera de les 'Cartes a Josep Pla' parla de l'atemptat al rei. Reproduïm, a la pàgina següent, un fragment de la carta en què Xammar diu al seu amic Pla que és un gran escriptor.

Estimat Pla,
Sou un gran home i mereixeu la palma. La vostra correspondència permet creure al que la rep que ha nascut en un país civilitzat. No pareu, per l'amor de Déu. Jo faré el mateix, encara que des d'aquí tingui moltes menys coses per dir-vos que vós a mi. Si no he escrit abans, era que no tenia més remei que acabar la memòria presentada als experts [*Commission des Réparations, 'Rapport du second comité d'experts'*, París 1924, sobre la capacitat de pagament d'Alemanya] i posar en ordre l'*Ètica* [traducció d'un llibre de Piotr Kropotkin] i enviar-la. La memòria sortirà de les premses d'aquí un parell de dies i, com que anirà editada per una casa editorial i el *camouflage* serà perfecte, n'enviaré un exemplar al famós Cambó [Francesc Cambó], i això em servirà per dir-li quatre coses de les quals ja us parlaré més endavant d'aquesta carta.

No m'estranya res del que em dieu pel que fa a en Guerau [Jaume Bofill i Mates]. Aconselleu-li que se'n torni a Barcelona, que no li faran res, o si no que se'n vagi a Ginebra, que és un país que fa més

per ell i, en general, per l'Acció Catalana. No és que jo tingui res a dir, en principi, contra l'idea d'assabentar els mitjans de la Societat de les Nacions de que Catalunya existeix. El que dic és que l'única feina que es pot fer a Ginebra és aquesta: una feina de propaganda, molt convenient sense cap mena

EDITORIAL PÒRTIC

de dubte, però de cap utilitat pràctica immediata ni remota. De cap absolutament. La Societat de Nacions és una méthode de travail. I, disposada Espanya a vendre-s'ho tot a canvi del no-plantejament internacional de la qüestió catalana, no us dic res si n'és de planera la tasca del senyor Quinones [ambaixador d'Espanya a París, delegat permanent a la Societat de Nacions] a la Societat de referència. La primera vegada que la Societat de Nacions es va ocupar d'Irlanda va ser per admetre-la com a membre, i totes les dites minories nacionals, la protecció de les quals està explícitament encarregada a la Societat de Nacions pel Tractat de Versalles, la passen tan puta com vulgueu sense que la protecció de la Societat de Nacions tingui la més mínima eficàcia. El nomenament d'en Cambó com Alt Comissari d'Hongria hauria sigut una cosa molt més efectiva que totes les passejades pel llac que pugui fer el consell d'Acció Catalana en ple. ¿En Bofill creu que el pelegrinatge de Ginebra és l'única cosa que Catalunya pot fer? Pobre Bofill i, si algú no ho adoba, pobra Catalunya!

Eugeni Xammar, a Leipzig. Va ser comissari de la secció espanyola de la fira de la ciutat.